

Károli Gáspár Református Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Történelemtudományi Doktori Iskola
Vezetője: Prof. Dr. Hermann Róbert (DSc)

Zsidai Réka

**Társadalmi státusz és reprezentáció: A Festetics család keszthelyi
ágának udvartartása a 18–19. század fordulóján**

Tézisfüzet

Témavezető: Prof. Dr. habil. Kurucz György József

Budapest

2024

1. A témaválasztás indoklása és a kutatások előzménye

Témám a társadalom-, mentalitás- és művelődéstörténet határterületén helyezkedik el. Doktori disszertációm a Festetics család keszthelyi ágának prominens személyiségével, gróf Festetics Györggyel és keszthelyi udvarával foglalkozik a társadalmi státus és reprezentáció szempontjából. Az értekezés egyedisége abban ragadható meg, hogy a 18–19. század fordulóján a dunántúli főúri családok történetének státus, reprezentáció és presztízsszempontról vizsgálata az elmúlt néhány évben került a hazai történeti kutatások előterébe, ám a regionális és komplex összehasonlító vizsgálathoz szükséges egyedi feldolgozások köre távolról sem teljes.

A Festetics család történetének genealógiai rekonstrukcióját Szabó Dezső végezte el. Kurucz György, a Festetics család történetének kutatója jegyzi az első hiánypótló Festetics-biográfiát, melynek vonatkozó fejezetei hozzájárulást jelentenek a téma kutatási eredményeihez. Péczely Piroska foglalkozott először reprezentatív szempontból a keszthelyi kastéllyal, berendezési- és vagyontárgyaival, a kastélykerttel pedig Alföldy Gábor. Irodalomtörténeti megközelítésből, elsősorban a helikoni ünnepségekre fókuszálva Cséby Géza írt disszertációt. Szintén irodalomtörténeti értekezés született Stohl Róbert jóvoltából, aki Festetics György fiának, Festetics Lászlónak a nevelőjét, Takáts Józsefet, illetve nevelési elveit tette a kutatás tárgyává. Lukács Gábor gazdaságtörténeti disszertációjában pedig a Festetics-birtok gazdálkodását vizsgálta a 18. században.

A disszertációmban elemzett források egy részében a fentiek értelmében lehetnek átfedések, de a kutatástörténeti előzményekhez igazodva új aspektusból viszonyulok hozzájuk, kiegészítem azokat. Értekezésem témájával, a keszthelyi gróf társadalmi státust és a presztízst megjelenítő reprezentációs eszköztárával azonban még nem foglalkoztak. A Festetics Györggyel kapcsolatos kéziratok között fellelhető egy eddig még mások által nem vizsgált, illetve közölt forráscsoport, noha a bőséges forrásanyag ellenére még a gróf keszthelyi udvartartásának elemzésére sem került korábban sor. A témaválasztás különleges nehézségét viszont az adja, hogy az ekkor jelentkező romantika időszakában élte virágkorát a levél-, napló- és regényirodalom, viszont sem az apa, sem pedig fia nem vezetett naplót, nem vállalkozott politikai vagy irodalmi művek írására, mint más főnemesi családok, például a Festeticsekkel rokon Széchényiek.

A vizsgált periódus 1790 és 1819 közé esik, vagyis Festetics György Keszthelyen történő letelepedésétől és modernizációs programjának kiépítésétől a bekövetkező haláláig. Ez az időintervallum egy átmeneti időszakot ölel fel, mely lényegi szemlélet- és mentalitásbeli

változásokat eredményezett, amely eleve megnehezíti a kutatást. A Festetics család említett tagjai (Festetics Kristóf, Pál, György) a kor magyarországi viszonyai vonatkozásában mindenképpen figyelemre méltó vízióval rendelkeztek, s közvetett módon tágabb környezetük, továbbá az irodalmi és politikai nyilvánosság egészére hatást gyakoroltak, követendő mintát adtak.

2. Az értekezés célkitűzései

Disszertációm célja a keszthelyi gróf, Festetics György udvarának bemutatása, a különböző szegmensek elemzése, összevetése. Vizsgálatom során először a mintaválasztás és követés kérdéseire keresem a választ. Kulcsfontosságú kérdés, hogy a bécsi udvar mennyiben gyakorolt befolyást a mintaválasztás tekintetében, valamint a Habsburg Monarchia határain kívüli minták hatása mely területeken figyelhető meg a Festetics család keszthelyi ágának különböző megnyilvánulásai vonatkozásában. Az eddigi kutatásokhoz képest arra is választ keresek, vajon milyen elvi, adott esetben a kor divatjának és a társadalmi státusának megfelelő keretek, vagy éppen attól eltérő minták szabták meg a családi reprezentáció megnyilvánulási formáit. Az is kérdés, a családfők milyen forrásokra támaszkodhattak a mindennapokat meghatározó instrukcióik megfogalmazásakor. Arra is keresem a választ, hogy milyen lehetséges, mintaadó funkcionális hatással bírnak a belső udvari rendtartások, továbbá milyen relációk mutatkoznak meg az udvari személyzet hierarchiájában.

Az elemzés során Festetics György státusz és reprezentációs eszközválasztásának rekonstruálására törekszem, megfelelő kitekintést kínálva más dunántúli és nyugat-európai főúri, főnemesi családok megnyilvánulási formáira is. Ennek megfelelően a rendelkezésünkre álló források alapján próbálok következtetéseket levonni a dunántúli udvartartásokról és a magyar főnemesi létformáról. Mindemellett elengedhetetlen, hogy bizonyos elemeiben a keszthelyi gróf politikai aspirációit, azok hátterében meghúzódó motivációit is számba vegyük, elemezzük. Ennek indoka abban keresendő, hogy szándékaim szerint további adalékokkal kívánok hozzájárulni és tovább árnyalni a korabeli magyarországi főnemesség műveltségéről és mentalitásáról kialakult képet. Különös tekintettel fókuszálok Festetics értékközpontú, így részben már az előjogok nélküli, vagyis a polgári társadalmi berendezkedés szemléletét tükröző megnyilvánulásaira.

Jelen munkámban kísérletet teszek az udvari és családi kötelékek, az érvényesülési stratégiák, a külföldi, különösen az angol impulzusok feltérképezésére, a különféle minták és

hatások integrálásának szándékára és korlátaira. Emellett ugyanilyen fontosnak tartom a státus igazolásának lehetőségeit, a reprezentációs tevékenység eszmei és lélektani hátterét.

3. Vizsgálati módszerek

A kérdések előrevetítik, hogy több módszer, vagyis a lineáris deskriptív (a szakirodalom vonatkozásában a forrásanyag elemzésével), valamint a mikrotörténeti rekonstrukció és a komparatív vizsgálat szintézisével közelítem meg a témát néhány egyéb specifikus módszer (kulturális emlékezet lélektani sajátosságai, kvantitív elemzések) mellett.

A fenti kérdéskörök vizsgálata mikrotörténeti és esettanulmányok alkalmazását indokolja, melyek művelődés- és társadalomtörténeti adalékokat tartalmaznak a mentalitást, a mindennapi élettel összefüggő attitűdöt, az életmódot, az életminőséget, az étkezési- és fogyasztási szokásokat, az asztali rendtartást, valamint az anyagi helyzetet illetően. Az udvartörténeti kutatások következtében megismerhető a szolgálattevők létszáma és összetétele, a személyzetnek egy adott időpontban betöltött funkciói, munkaköri leírásai, tevékenységi területei és terei, valamint életviszonyai.

4. Felhasznált források és feldolgozások

Az előbbiekre tekintettel tehát a főúri létformát jellemző elvi, gyakorlati sajátosságok rendszerét szeretném rekonstruálni, hasznosítva a nemzetközi és hazai nemességkutatás eddigi szakirodalmi eredményeit is, de nagy mértékben támaszkodunk a kéziratos és nyomtatott forrásokra. Legfontosabb forrásbázisunknak a rendtartások, missilisek, instrukciók, útinaplók, inventáriumok, végrendelkezések, korabeli sajtóorgánumok bizonyultak.

Alapvető kiindulópontként a *Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában* őrzött, a családi levéltárakban fellelhető kéziratos forrástípusok (P szekció), elsősorban a *Directorátusi Ügyiratok* tekinthetők. Külön figyelemre méltó, hogy a Festetics grófi udvar, illetve a belső személyzet vonatkozásában Festetics György két részletes rendtartás megírását rendelte el 1800-ban és 1803-ban egy megbízott tiszt által végzett előzetes felmérés alapján, melyben ő maga csupán javításokat végzett és azokat kézjeggyével megerősítette. Az is jellemzi ezeket a directorátusi ügyiratokat, hogy feltűnő módon nem tartalmaznak még csak utalást sem Festetics György feleségére, Sallér Judit grófnőre.

Értékes és releváns iratanyag található a Festetics családot illetően a keszthelyi *Helikon Könyvtár és Kastélymúzeumban*, melynek rendkívül gazdag könyv- és aprónyomtatvány-

állománya jelent alapot a képzőművészeti alkotások mellett. Nyomtatott források képviselőjében az útleírások, útirajzok külön említést érdemelnek, így hazai viszonylatban Teleki József, míg külföldi utazók szempontjából Johann Centurius Hofmannsegg, Richard Bright, Robert Townson és John Paget útleírása.

5. A dolgozat főbb tartalmi elemei, új eredményei

A magyar nyelv ügye és „közjó” szolgálata

Gróf Festetics György, egy gazdag dunántúli főnemesi család elsőszülött fia, a 18. század végén a Zala megyében elhelyezkedő Keszthelyen, egy ekkoriban még Magyarországon is alig számon tartott, nemhogy Európában ismert mezővárosban telepedett le. Ezt követő tevékenysége és cselekvésfőúri programja a kortárs magyarországi főnemesi családok reprezentánsaihoz képest mindenekelőtt abban nyilvánult meg, hogy Keszthelyen a saját társadalmi közegétől eltérő módon egy más jellegű főnemesi udvart alakított ki és működtetett. Kiemelkedő műveltsége, melyet a bécsi *Collegium Theresianum* hallgatójaként alapozott meg, feltétlenül hozzásegíthette annak felismeréséhez, hogy a „közjó” érdekeinek szolgálata, vagyis a magyar nemzeti érdekeknek megfelelő cselekvés nem a mindent korlátozó és hatalmi eszközzel rendelkező idegen dinasztia, a bécsi udvar ellenében valósítható meg. Ebben az értelmezésben az állam, vagyis az összbirodalmi érdekek szempontjából is hasznosnak tekinthető szakképző intézmények alapítása, a dinasztia pártfogásának elnyerése révén lehetséges.¹ A Keszthelyen létrehozott intézmények jelentősége abban ragadható meg, hogy a szellemi–oktatási programjának különböző elemei nemcsak lokális keretek közt, hanem általános művelődés- és kultúrpolitikai hatásmechanizmusok kialakítása révén törekedett a központi, bécsi kormányzat sok tekintetben szándékos mulasztásainak ellensúlyozására.

A gróf érdemeihez sorolható a magyar nyelv ügyéért tett erőfeszítései, a magyar nyelvű kiadványok és a magyar színjátszás támogatása. A magyar nyelv ügyének előtérbe kerülése az egyszerű mediális kereteken is túlmutatott, hiszen ez egyúttal azt a mentalitásváltozást is megalapozta, mely a magyar nemességet különösebb áldozatvállalás nélkül az európai mintakövetés iránt is fogékonnyá tehetette.

A korábbi szakirodalmi eredmények, illetve az értekezés különböző részeiben vizsgált elemek bizonyítják, hogy Festetics a fejlődésben élen járó Angliát vette alapul, így a külföldi impulzusok adaptálásával a tudatos mintagazdaság kiépítésére is ennek szellemében került sor.

¹ Kurucz György: Keszthely grófja. György Festetics. Budapest 2013. 126., 123., 161–163., 198., 282., 284–285., 292., 296.

A Festeticsek a kor ízlésének, divatjának megfelelően alakították át, illetve rendezték be kastélyukat. Kiindulópontja a bécsi minta volt, majd a 19. század elején fokozatosan felváltotta az angol minta mind az építészetben, mind a kertművészetben.

Meggyőződésből, a felvilágosodás szellemében a „közjó” ügyét szolgálva a nemzeti művelődés, kultúra fejlődésének és terjesztésének reményében tevékenykedett. A katonai pályától történt kényszerű megválását követően keszthelyi tartózkodása politikai programként értelmezhető, ugyanis lokális szinten igyekezett pótolni a kultúrpolitika terén egyértelműen megmutatkozó hiányosságokat. Jó példa erre a korszak különleges rendezvénysorozata, a Helikoni ünnepségek, melyek a társadalmi, szellemi presztízs megjelenítését szolgálták. Festetics Györgyöt lokálpatriótaként (hazafi) tarjuk számon, akit az elit értékrendjének megfelelően virtuosos (erényes) attitűd jellemez és az általa képviselt *virtus* a későbbi időszakban mintaként szolgált. Mivel a keszthelyi gróf fiatal korában katonaként is szolgált, a modern időknek megfelelő „érdem”-ként (*honor*) 1790 után, a hadseregből történt kvietálását követően válik nyilvánvalóvá.

A Festetics család keszthelyi ágának esetében, legalábbis a vizsgált generációk meghatározott időszakához köthető tevékenysége vonatkozásában mindenképpen tetten érhető a történelmi magyar állam modernizálásának dilemmája. Ha úgy tetszik, akár egy sajátos ellentmondás közepette, hiszen a polgári állam politikai, intézményi keretei, csakúgy mint számos hétköznapi dolog, így a divat (öltözködés, belső lakberendezés), fogyasztás, szórakozás tekintetében a magyar főnemesség egyes tagjai „modernizálják” a kor magyar társadalmát. Festetics György ebben a vonatkozásban élen jár, ő az „elit kultúra” racionális megjelenítője, közvetítője Magyarországon, egyértelműen az értékorientált, a modern magyar nemzettudat etnicitását felülíró (hiszen maga horvát származású volt) reprezentánsa és elősegítője.

Főúri életmód, szórakozás, presztízs

A keszthelyi gróf presztízstörekvései illeszkedtek a kor főúri szokásaihoz, elvárásaihoz, ám túl is lépett azokon. Beletartozott az előnyös házassági stratégia, a társasági élet és időtöltés kedvelt formái, vagyis a különféle játékok (biliárd, sakk, kártyajátékok) űzése, a különös becsben tartott fegyverekkel való reprezentatív vadászatok, vagy a ranghoz illő, megszokott rend szerint történő, több fogásból álló, luxus és exkluzív alapanyagokat tartalmazó, minőségi borokat felszolgáló étkezések, lakomák. Ezenfelül ide tartozott a célzatos anyanyelvű irodalom pártolás, a konkrét gazdálkodási vagy éppen a főúri háztartás igényeit szolgáló szakkönyvtári fejlesztés, ami a tudatos, szisztematikus rend szerint történő könyvgyűjtéssel járt együtt. Tegyük hozzá,

Festetics számára a könyv nem csupán a presztízs kifejezésének egy kelléke volt, sokkal inkább a tudásközlés eszköze.²

A különböző szórakozási formák nem öncélú, a vagyon egyszerű élvezetére irányultak. A nyugat-európai társadalmi mintákat követő attitűdök különleges megjelenítésére törekedtek Keszthely urai. Ennek megfelelően komoly presztízssértéssel bírtak a színházi előadások, a táncmulatságok vagy a zenei, illetve a különböző hangszeres előadások. Az európai arisztokrácia körében a hangszerek presztízssértéssel bírtak, a szórakozás egyik lehetséges formáját is jelentette az esztétikumra való törekvése mellett. Természetesen egy-egy rangosabb család előkelő tagjának a halála, illetve az azzal járó szertartás, szervezett gyászmenet, valamint halotti tor is ide sorolhatók, ahogy Festetics esetében is történt.

Külön szükséges kiemelni Festetics György fiának, Festetics Lászlónak Hohenzollern-Hechingen Josefín csillagkeresztes hercegnővel kötött házasságát. Az érdekházasság különleges és reprezentatív voltát az adja, hogy egy Habsburg-házzal rivális hercegi dinasztiából származik a menyasszony. A házassági szerződés megerősítésre került, melynek hitelesítését a magyarországi joggyakorlat szerint Sopron vármegye közgyűlési jegyzőkönyvének hiteles másolata rögzít. Ez több, mint egy jogi aktus, ez is a presztízs és társadalmi állás demonstrációja, a magyar nemesi, főnemesi társadalmi élet számára is fontos üzenettel bírt. A házasságkötés a kor magyar nemesi, értelmiségi közönsége előtt ismert volt és igen komoly eseménynek számított. Festeticset a Batthyány, Esterházy hercegi ághoz képest ez is a többi magyar család fölé emelte.

A rendi és társadalmi hovatartozáshoz hozzátartozott a jó megjelenés, vagyis a reprezentatív ruhatár is, melynek vizsgálatából megtudhatjuk, hogy a korszak divatjának megfelelően a gróf a magyaros ruhát részesítette előnyben. Festetics György külső megjelenése, az ezzel összefüggésben megnyilvánuló attitűdje és a privát szférához való viszonyulása illeszkedett a korszak „civilizációs” folyamatába³. A presztízs megjelenítésére szolgálnak a képi ábrázolások, a családtagokról készült portrék is, melyek bizonyítják a korszak divatjához és a társadalmi álláshoz alkalmazkodó megjelenést, de ezen túlmutatva üzenetet is hordoznak.

A keszthelyi udvar működési rendje

Festetics György a 18–19. század fordulóján impozáns udvart tudhatott a magáénak. Az épített lakókörnyezettől elválaszthatatlanul a főúri udvartartáshoz szorosan hozzátartozott a személyzet és egyéb alkalmazottak tevékenysége, így Festetics állandó lakóhelyéül szolgáló

² Kurucz Gy.: Keszthely grófja i. m. 81.

³ Norbert Elias: A civilizáció folyamata: szociogenetikus és pszichogenetikus vizsgálódások. Ford. Berényi Gábor. Budapest 1987. 87–90.

keszthelyi udvara is. Az önreprezentáló főúri udvartartás zökkenőmentes működéséhez egy központi igazgatási testület, a *Directio* járult hozzá különféle instrukciók kidolgozása révén. A grófi udvar, illetve a belső személyzet vonatkozásában két részletes útmutatás megírását rendelte el Festetics. Az elsőt 1800-ban, mikorra kialakult a hierarchikus alapon működő birtokkormányzat, a másodikat 1803-ban, amely kiegészítette a feladatköröket és új tisztségek megjelenéséről számol be. Fia, Festetics László iratanyagait átnézve nem találok hasonló rendtartással, csupán rövidebb instrukciókkal. Nincs tudomásom a korszakból a belső alkalmazottakra vonatkozó eljárásrendről más dunántúli főúri családok vonatkozásában sem. A gróf tisztában volt az instrukciók kidolgozásának jelentőségével, ennél fogva az útmutatások kitértek mindenre, ami jövedelmező, értékesíthető, vagyongeneráló vagy attitűdformáló státusszimbólum. Utóbbi esetében számos értéktárgyat (ezüst-, porcelán-, cin-, réz- és üvegedények, étkészletek), bútordarabot, textíliát, háziállatot, ménesállományt, cereáliát, vagy éppen a luxusfogyasztási tételekként számbavett élelmiszereket (égetett szeszesitalok, bor, cukor, csokoládé, kávé) kell értenünk. Az instrukciók a keszthelyi udvar belső és külső tereinek viszonylatában írták elő a teendőket, így például az értékes tárgyak gondozását, számontartását, vagy éppen tudatos használatát. A belső személyzet összetételén és feladatkörén túl többletinformációt nyújtanak a főúri család mindennapjairól, étkezési és (luxus)fogyasztási szokásairól is.

A főúri udvar működéséért és a presztízs megteremtéséért, fenntartásáért egy háttérben meghúzódó, alá-fölé rendeltségi alapon szerveződő, birtokirányítással, közigazgatási, rendészeti és állattartási feladatokkal, iparosmunkával megbízott, kvalitásos személyzet felelt. Az udvar mindennapjaiért felelős belső személyzet, azaz szolgálattevők a distinktív feladatok alapján tovább differenciálódtak, a kastély urainak és úrnőinek kiszolgálásáért, igényeik kielégítéséért, kényelmük megteremtéséért feleltek. A személyzet bére pozíció, szakképzettség, valamint életkor szerint oszlott meg, azonban fizetésük részét képezte a lakhatás és teljes ellátás egyaránt.

A központi udvari igazgatásért előbb az udvari kasznár, majd 1803-ra a belső hierarchia legmagasabb fokán álló tiszttartó, valamint az alárendelt udvarnok és tárnok felelt. A rendészeti és közigazgatási feladatokért felelős, udvarmesteri pozíciót betöltő udvari kasznár eljárásrendjére vonatkozó rendelkezések értelmében ő felelt a kastély külső és belső tereinek karbantartásáért, a háztartás menedzseléséért, az alárendelt alkalmazottak ellenőrzéséért. Feladatköréből adódóan az összes tevékenységi térben (szoba, konyha, ebédlő, tároló helyiség, pince, istálló, kert) állandó jelenlétére számíthattak. Minden bizonnyal ekkoriban ő töltötte be az udvarmester pozícióját, sőt az angol modellt alapul véve a komornyiknak is megfeleltethető.

Közbiztonsági és rendészeti feladatkörök ellátásával megbízott személy volt a porkoláb, de a kéményseprőre is nagy felelősség hárult egy potenciális tűzvész kialakulásának elhárítása érdekében. Reprezentatív szerepkörrel voltak felruházva a katonák vagy huszárok. Festetics udvartartásában két katonáról van tudomásunk, akik a belső szolgálatok kielégítése érdekében az inassal igyekeztek rendet teremteni. Az instrukciók tanúbizonysága szerint az udvartartáshoz tartozott az udvari vadász is, akinek szolgálati tevékenységéhez szakirányítási és rendészeti tennivalók is tartozhattak. A keszthelyi gróf a rendészet megteremtését tartotta a legsürgetőbb elintéznivalónak, ám az alacsonyabb státusú szolgálattelvők is hasonlóan komoly szerepkörrel voltak felruházva a reprezentatív belső és külső terekben.

Az udvar szabályai erősen védték Festetics György tulajdonát, így a ruhákra megkülönböztető számokat varrtak. Elrendelte a gróf, hogy a kendőkre, abroszokra, zsebkendőkre stb. a státuszjelző „F” betűt is rá kellett varrni. Feltűnő módon a fehér ruhákra komoly figyelmet fordítottak és két különálló egységként kezelték azokat, aszerint csoportosítva, hogy kit illettek meg: az uraság személyét, vagy a hivatalnokokat, cselédekét, esetleg a konyha számára voltak fenntartva. Festetics egyébként nem sok cselédet tartott, mert túl költségesnek és dísztelennek tartotta. Az állandó lakóhelyhez kapcsolódóan a főúri életmód elengedhetetlen feltétele lett a higiéniára való törekvés. Ez megkövetelte a tisztaságot a bútorok és textíliák tekintetében egyaránt. Ehhez hozzátartozott az állandó takarítás, mosás, sőt a ruhák gardróbban való megfelelő tárolása is az ezekre a feladatokra kijelölt női szolgálók (mosónő, szobalány) révén.

Aligha lehet kétséges, hogy az étkezések is a reprezentáció eszközévé váltak. Ebben a közegben először a kulcsárné vagy házvezetőnő érdemel említést, ugyanis ő felelt a háztartásért és a cselédekért, ezért szimultán több dologgal is foglalkozhatott (ecetet, keményítőt, hajport készített, gyümölcsöt aszalt, kalácsot süttött, segített a szakácsnak). Az udvari szakáccsal vagy szakácsnéval kapcsolatosan is pontos utasítások kidolgozására került sor, hogy a gróf ételei pazarlás és megvárakoztatás nélkül elkészüljenek. A hatékonyság és gazdaságosság érdekében a szakács mellé 1803-ban a szakácsmesterség kitanulására egy kuktát és még egy szakácsot is szerződtettek. A majorosnéra az 1800. évi útmutatás értelmében a kasznár ügyelt, majd munkaköri leírása az 1803. évi instrukcióban került részletesen lejegyzésre. A majorságban lévő apró marháknak viselte gondját, baromfi- és sertéshizlalással, fonással is foglalkozott, a tárnok felügyelete alatt állt. Segítségére a későbbiekben egy parasztlánykát rendeltek. A ranglétrán lefelé következnek a konyhaszolgálók, akik a szakács és a kulcsárné parancsolatait tartották be. A konyha és az edények tisztán tartásáért, a tűzifa és a szén megőrzéséért, a sertések hizlalásáért feleltek.

A konyhához és az ebédlőhöz kapcsolódóan a kidolgozott utasítások rendkívül részletesen gondoskodtak az értékes ezüstkészletek tisztántartásáról, épségben maradásáról és megőrzéséről. A konyhával kapcsolatban 1803-ra kvázi vendéglátópari-szolgáltatásról beszélhetünk. Ennek eredményeképpen új tisztséggént jelent meg az ún. táblaterítő, akinek a higiénia jegyében gondviselése és számadása alatt állt a gróf felső ruháinak gardróbja, valamint az asztali étkészletek azon része, amelyek minden nap használatosak voltak. Továbbá a gróf szobáiban található bútorok, tárgyak regisztrálása is megbízatásai közé tartozott. Posztjának elnevezéséből következtetni lehet meghatározó konyhai jelenlétére is.

A főúri udvar és reprezentáció különleges színterének számított a könyvtár, ezért a könyvtárhasználatról, az állomány védelméről is tizenöt pontból álló részletes instrukció került kidolgozásra 1808. július 20-án, mely útmutatást a könyvtár rendben tartásának célzatával adtak át a könyvtárosnak.

A reprezentatív külső tér viszonylatában a ménes és a kert tartozik ide. A keszthelyi gróf szívügyének tartotta a ménesállománnyal összefüggő lótenyésztést, lótartást, az állatok trenírozását, ápolását és karbantartását, amelyben kulcsszerepet töltött be a szolgálószemélyzet, így a ménesmester, a lovászok, az udvari főlovászmester, a kocsisok és a kocsis szekérmester is. Festeticsnél a kert többféle funkciót töltött be: 1. a kastélyhoz tartozó presztízs és látványvilág kifejezője, 2. multságok színhelye, 3. a georgikoni szakoktatás gyakorlati ismereteinek helyszíne, 4. élelemforrás.⁴ A kerthez tartozott egy teknősbékás és csigás kert is, nemcsak ínycsiklogtatás számító ízletes húsup, hanem presztízsértékük miatt is, melyek tartásáról pontos instrukció készült. A vadsáfrány-termesztés vonatkozásában ugyancsak pontos instrukció került kidolgozásra, hiszen nagy profitot termelő fűszernövény volt. Ebben a közegben az udvari kertészre hárultak a feladatok.

Összességében elmondhatjuk, hogy Festetics György egy szakképzett birtokigazgatást, illetve udvartartást hagyott hátra, amely az alkalmazottak hozzáértéséből és a megfelelő vagyoni háttérből fakadt. Ugyanakkor arról sem feledkezhettünk meg, hogy hangsúlyos szerep jutott a higiénia térnyerésének is. Mindez a gyakorlat fokozatosan a keszthelyi hétköznapiak részévé vált, ami az anyagi, tárgyi és természetesen a viselkedési kultúra megváltozását is befolyásolta.

⁴ H. Balázs Éva – Krász Lilla – Kurucz György (szerk.): Hétköznapi élet a Habsburgok korában, 1740–1815. (Mindennapi történelem) Budapest 2007. 43.

6. A disszertáció témájában eddig megjelent publikációk

Egy dunántúli főnemesi udvartartás a 18–19. század fordulóján: Festetics György belső rendtartása. Orpheus Noster 9. (2018) 1. sz. 22–34.

Presztízs és udvari személyzet Festetics György udvarában. In: Történelmi útvesztők. Válogatás a Napi Történelmi Forrás szerzőinek írásaiból II. Szerk. Balogh-Ebner Márton – György Sándor – Hajnáczy Tamás – Kanyó Ferenc. Budapest 2018. 194–222.

Udvari élet és presztízs: adalékok Festetics György udvartartásához. KRE-DIt 1. (2018) 1. sz. Online: <http://www.kre-dit.hu/tanulmanyok/zsidai-reka-udvari-elet-es-presztizs-adalekok-festetics-gyorgy-udvartartasahoz/>

A főúri udvar, mint a reprezentáció és a lehetőségek színtere a 18–19. század fordulóján. Napi Történelmi Forrás 2018. Online: <https://ntf.hu/index.php/2018/02/06/a-fouri-udvar-mint-a-reprezentacio-es-a-lehetosegek-szintere-a-18-19-szazad-fordulojan/>

Bárány Attila [et. al.] (szerk.): Műveltség és társadalmi szerepek: arisztokraták Magyarországon és Európában. Learning, Intellect and Social Roles: Aristocrats in Hungary and Europe. (Speculum Historiae Debreceniense. A Debreceni Egyetem Történelmi Intézete Kiadványai 18) Debrecen 2014. Napi Történelmi Forrás 2017. Online: <https://ntf.hu/index.php/2017/12/29/muveltség-es-társadalmi-szerepek-arisztokraták-magyarországon-es-europában-learning-intellect-and-social-roles-aristocrats-in-hungary-and-europe/>

Gurka Dezső (szerk.): A báró Podmaniczky család szerepe a 18–19. századi magyar kultúrában. Budapest 2017. pp. 266. Napi Történelmi Forrás 2019. Online: <https://ntf.hu/index.php/2019/11/18/gurka-dezso-szerk-a-baro-podmaniczky-csalad-szerepe-a-18-19-szazadi-magyar-kulturaban-recenzio/>

„Ki ne örvendjen az olly ember’ kegyességének, a’ kivel a’ haza kevélykedhetik?” Napi Történelmi Forrás 2017. Online: <https://ntf.hu/index.php/2017/06/14/ki-ne-orvendjen-az-olly-ember-kegyessegenek-a-kivel-a-haza-kevelykedhetik1/>

Móricz Péter (szerk.): Batthyány Lajos nádor. Kőrmend 2017. pp. 208. KRE-DIt 1. (2018) 1. sz. Online: <http://www.kre-dit.hu/tanulmanyok/zsidai-reka-batthyany-lajos-nador-c-kotet-recenzioja/>